

ביאורים

מהדורת אור עציון

³⁴⁷ לא רק ה"צדיק" מקבל ייסורים אלא גם "השלם" שאין לו חטאים מתייסר, כדי שיקבל שכר גדול לעולם הבא. דוגמה לכך ילדים, שבחודאי אין בהם חטא, ואנו רואים שיש ילדים המתייסרים בעולם הזה, ואין ספק שה' יתן להם שכר על כך בעולם הבא. ייסורים אלו דומים לאב המכה את בנו כדי למנוע ממנו להתקלקל, או לנטילת תרופות מרות, כמו שכתוב בתורה (דברים ח, ה): "וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלקיך מיסרר", וכן (משלי ג, יב): "כי את אשר יאהב ה' יוכיח וכאב את בן ירצה".

³⁴⁸ ואם יאמר אדם, הרי הקב"ה יכול לתת לאדם תוספת שכר גם בלי לייסר אותו, אם כך מדוע הוא צריך להתנסות ולסבול? ניתן לשאול את השאלה באופן כללי יותר: מדוע נברא האדם, אם בשביל שיקבל שכר בעולם הבא, שייתן לו הקב"ה את השכר בלי עמל? שאלה זו נשאלה לעיל במאמר א' פרק ד', והשבנו שהשכר גדול יותר כאשר האדם מקבל אותו כשכר על מאמציו ולא כמתנת חנים, וכך נאמר גם ביחס לייסורים.

³⁴⁹ רשע וטוב לו

לאחר שעסקנו בייסורי הצדיקים, נדון בשלוות הרשעים, מדוע הקב"ה מאריך אפו לרשעים העוברים על מצוותיו? נביא לזה שבעה הסברים (בתרגום ר"י אבן תיבון הביא רק חמישה הסברים. הרב קאפח בתרגומו כתב שיש שישה הסברים, על ההסברים שכאן הוא מוסיף הסבר שראינו לעיל: "מהם מי שמאריך לו כדי לשלם לו מעט הזכויות שעשה"):

³⁵⁰ **הסבר ראשון** - יש רשעים שהקב"ה יודע שהם עתידים לשוב בתשובה, לכן מאריך את ימיהם ולא מענישם. דוגמה לזה מנשה מלך יהודה שהיה רשע, והקב"ה האריך אפיו לו עשרים ושתים שנה ולא הענישו, עד ששב שלושים ושלוש שנים, אף שתשובתו לא הייתה מושלמת.

הסבר שני - לעיתים הקב"ה מאריך ימיו של רשע, מפני שעתידי לצאת ממנו בן צדיק, למשל חזקיה שיצא מאחז (מלכים ב טז, כ), ויאשיהו שיצא מאמון (מלכים ב כא, יט-כד).

הסבר שלישי - יש רשעים המשמשים את הקב"ה ככלי לפגוע ברשעים גדולים מהם, כמו שנאמר על אשור (ישעיה י, ו): "בגוי חנף אשלחנו ועל עם עברתי אצונו לשלול שלל ולבזו בז".

³⁵¹ **הסבר רביעי** - יש רשעים המקבלים הארכה על פי בקשתו של צדיק, כמו אצל לוט (בראשית יט, כא): "הנה נשאתי פניך גם לדבר הזה", וקיבל זאת בזכות אברהם.

הסבר חמישי - לעיתים הקב"ה משאיר רשע בחיים כדי לחזק את עונשו, כמו פרעה שהקב"ה הציל אותו מעשר המכות, כדי להטביע אותו בים, ככתוב (תהלים קלו, טו): "ונער פרעה וחילו בים סוף".

³⁵² את שאלתו של ירמיה (ירמיה יב, א): "מדוע דרך רשעים צלחה שלו כל בוגדי בגד", יש לבאר ע"פ מה שאמרנו קודם, אין הוא שואל מדוע לרשעים טוב בעולם הזה, אלא שאלתו, מבין הסיבות הנ"ל, מהי הסיבה לטובת הרשעים בימיו. הקב"ה משיב לו שזו הסיבה האחרונה, היינו ה' ממתין ולא מעניש את הרשעים כעת, כדי שהחוטאים יקבלו עונש גדול בעתיד, כמו שנאמר (ירמיה יב, ד): "עד מתי תאבל הארץ ועשב כל השדה ייבש מרעת יושבי בה".

³⁵³ לכאורה הפסוק (קהלת ט, יח): "וחוטא אחד יאבד טובה הרבה" סותר את מה שאמרנו - כי ממנו מובן לכאורה, שעל ידי חטא אחד ניתן לאבד את העולם הבא, כמו שעולה ממשלו של שלמה, שהמשיל זאת לזבוב שנפל לתוך שמן וקלקל את כולו, שאמר (קהלת י, א): "זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח". ופירש רבנו: "החוטא מפסיד את הטובה כמו שמבאישים הזבובים המתים את השמן, וכך מונע מלהגיע אל החכמה והכבוד אפילו מעט סכלות". אולם יש להסביר את הפסוק על פי מה שאמרנו כך, אדם שיש לו מאה עבירות ומאה מצוות, אם יעבור עבירה אחת הרי הוא רשע, מפני שהגדרת "רשע" היא מי שיש לו רוב עבירות. על זה אהבה הזהרתו של שלמה, אל לו לאדם לחטוא, שמא עבירה זו היא המכריעה אותו, ומכניסה אותו לכלל "רשע".

³⁴⁷ ואמר עוד כי אפלו השלם יתכן שפמריעין לו לגמול אותו, כי אני מוצא העוללים מרעים להם, ואין ספק אצלי בגמולם. ויהיה היסורין שמיביא עליהם הבורא לטוב להם, כמו מוסר אביהם להם להכותם ולאסרם, כדי למנוע מהם ההזק, וכאשר ישקם הרפואות המרות הנמאסות להסיר מחלותם. וכמו שאמר (דברים ח, ה): כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלקיך מיסרר. ואמר עוד בכמו זה (משלי ג, יג): כי את אשר יאהב ה' יוכיח וגומר. ³⁴⁸ ואם יאמר אומר הוא יכול להיטיב להם בשעור הגמול הזה מבלתי יסורין, נשיבהו בתשובתו הראשונה אשר אמרנו, כי נטה בנו אל החלק הגדול° כי ההשבה על דרך הגמול יותר גדולה ממה שעל דרך החסד.

³⁴⁹ ואחר כן אמר, כי טובת הכופרים לעולם הזה והארכתם, היא על שבעה דרכים. ³⁵⁰ יש מהם מי שידע הבורא ממנו שעתידי לשוב, והוא מאריך לו° כדי שתשלם תשובתו, כאשר מצאנוהו שהאריך למנושה כ"ב שנה עד שחזר בתשובה ל"ג שנה אף על פי שתשובתו לא נשלמה לו°. ומהם מי שהאריך לו כדי שיצא ממנו בן צדיק, כאשר האריך לאחז ויצא ממנו חזקיהו, וכאשר האריך לאמון ויצא ממנו יאשיהו. ומהם מי שפאריך לו להנקה בו° מאנשים רשעים ממנו, כאשר אמר על אשור (ישעיה י, ו): בגוי חנף אשלחנו וגו'. ³⁵¹ ומהם מי שפאריך בעבור בקשת הצדיק על דבר שיהיה בו תקנתו, כמו שאמר ללוט (בראשית יט, כא): הנה נשאתי פניך גם לדבר הזה לבלתי הפכי וגו'. ומהם מי שפאריך לו להקביד עליו הענש, כאשר הציל פרעה מעשר המכות עד שהטביעו בים, כאשר אמר (תהלים קלו, טו): ונער פרעה וחילו בים סוף. ³⁵² ועל הענינים האלה שאל ירמיהו אלקיו על האנשים הרשעים, להודיעו על איזה דרך הוא מאריך להם, לא שהיה הדבר רע בעיניו° כשאמר (ירמיה יב, א): מדוע דרך רשעים צלחה וגומר. והודיעו כי הוא על הפנים האחרונים, כדי לענשם ענש חזק, כאשר אמר בפירשה שאחריה (שם ד): עד מתי תאבל הארץ וגו'. ³⁵³ וכיין שבארתי מה שפאריך אליו בשער הצדיק והרשע, אחר אליו שאמר, הנה אנחנו רואים הפתוב אומר (קהלת ט, יח): וחוטא אחד יאבד טובה הרבה, ודמהו כזבוב נופל בשמן רוקח, כמו שאמר אחריו (שם י, א): זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח. אין זה כי אם על קריאת השם בלבד°, כאלו היו לו לאדם מאתים ואחד מעשים, מהם מאה זכיות ומאה חובות, יהיה ענינו שנה, ואם היה הפעשה האחד טוב, נקרא בו צדיק. ואם היה רע, נקרא בו רשע.

נטה בנו אל החלק הגדול - ה' רוצה להיטיב לנו טובה מרובה. **מאריך לו** - ממתין מלהענישו. **לא נשלמה לו** - תשובה חלקית. **בו** - בעזרתו. **רע בעיניו** - ירמיה ודאי ידע שיש טובה בהנהגת ה', שמצליח את דרך הרשעים. **קריאת השם בלבד** - כלומר, אין כוונת הפסוק שחטא אחד מפסיד את המצוות שעשה, אלא שלפעמים חטא אחד מכריע את מעשיו שיהיו 'רוב עברות', ונמצא שמחמתו נקרא רשע.

